

အာရှမှ အစွလာမ်သာသနာ

အိန္ဒိယတိုက်ငယ်

မူဟမ္မဒ် ဘင် ကာဆင်၏ ဆင်းဒ်ဒေသ (ပါကစ္စတန်) အား အောင်နိုင်ပြီးသည့် အေဒီ ၈ ရာစုမှစ၍ အိန္ဒိယတိုက်ငယ်သို့ အစွလာမ် အုပ်ချုပ်ရေး စနစ်သည် ရောက်ရှိလာခဲ့ပေသည်။ မူဆလင်တို့၏ အောင်မြင်မှုမှာ မာမူဒ်နှင့် ဂါဇ်နာဗဒ်စ် တို့၏ လက်ထက်များတွင် ပိုမိုကျယ်ပြန့်ခဲ့၍ ဂါဇ်နာဗဒ်စ် ကို ဦးဆောင်သော ဂူးရစ်၏ လက်ထက် အေဒီ ၁၂ ရာစုတွင် အိန္ဒိယပြည် မြောက်ပိုင်းကို အောင်မြင်ခဲ့ပြီး အင်ပါယာကို တိုးချဲ့နိုင်ခဲ့ပေသည်။ ကွာဒ် အူဒင် အဘဘက် သည် ၁၂၀၆ ခုနှစ်တွင် ဒေလီကို အောင်နိုင်ခဲ့၍ ဒေလီ မူဆလင် မင်းဆက်ကို စတင်ခဲ့ပေသည်။

အလူဒင် ဒီလက်ဂျ်သည် မူဆလင် အုပ်ချုပ်ရေးကို တောင်ပိုင်း ဂူဂျရတ်၊ ရာဂျစ္စသန်၊ ဒေကန် ဒေသများသို့ တိုးချဲ့ခဲ့ပေသည်။ ကွာဒ် ရှာဟီ၊ ဗြဟ္မာနီကဲ့သို့ များစွာသော မူဆလင်နန်းဆက်များကို ထူထောင်ဖွဲ့စည်း၍ အေဒီ ၁၃ ရာစုမှာ ၁၈ ရာစု အထိ အိန္ဒိယကို အုပ်ချုပ်ခဲ့သော်လည်း မဂိုအင်ပါယာအား ပြိုင်ဘက်ဟူ၍ မရှိခဲ့ချေ။

တရုတ်

အစွလာမ် သာသနာသည် အေဒီ ၅၇၀ ကိုယ်တော်မူဟမ္မဒ်ပွင့်ပေါ် စဉ်ကပင် တရုတ်ပြည်သို့ ရောက်ရှိခဲ့သည်။ ကိုယ်တော်၏ သာဝကာကြီး အမီရ် ဟန်ဇာသည် တရုတ်ပြည်သို့ လာရောက်၍ အစွလာမ်သာသနာ အကြောင်းကို ဟောပြောခဲ့ပေသည်။ ထို့နောက် အေဒီ ၁၃၀၀ ခန့်တွင် အရှေ့ပိုင်း တဘက်လူမျိုးများ၏ မွန်ဂိုအင်ပါယာ ထွန်းတောက်စဉ်က အစွလာမ်သာသနာသို့ ကူးပြောင်းခဲ့သော မွန်ဂိုတို့၏ ဩဇာမှာ အရှေ့ဘက်သို့ တရုတ်ပြည်နှင့် မော်စကို (ရုရှား)အထိ လွှမ်းမိုးခဲ့ပေသည်။ အာရှ အလယ်ပိုင်း ဒေသများဖြစ်သော ကာဇက်၊ ဥဘက်၊ တဘက်နှင့် အခြားများစွာသော တိုင်းရင်းသားများမှာ အစွလာမ် သာသနာသို့ ကူးပြောင်းခဲ့သည်။ ထိုတိုင်းပြည်များအနက် ကာဇက်စတန်မှာ အေဒီ ၁၇၀၀ တွင်မှ အစွလာမ်သို့ ကူးပြောင်းခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုဒေသများသည် ရုရှား ဇာဘုရင်၏ လက်အောက်တွင် နှစ်ရှည်လများနေခဲ့ရပြီး ကွန်မြူနစ်များ ကြီးစိုးလာသော ကာလတွင် အစွလာမ်သာသနာမှာ အကြီးအကျယ် နှိပ်ကွပ်ခံခဲ့ရပေသည်။

၁၉၉၀ ခုနှစ် ဆိုဗီယက်ယူနီယံ ပြိုကွဲသွားသောအခါ၊ များစွာသော မူဆလင်နိုင်ငံများမှာ သီးခြားလွတ်လပ်ရေး ရရှိခဲ့သော်လည်း တရုတ်ပြည်မှ သိမ်းပိုက်ထားသော အရှေ့တာကူမန် (တာကစ္စတန်)မှာ တရုတ်တို့၏ လက်အောက်တွင် ယခုအချိန်ထိ ရှိနေဆဲဖြစ်ပေသည်။

အရှေ့တာကစ္စတန် (တရုတ်အခေါ်ဖြင့် ဇင်ဂျင်း သို့မဟုတ် ရှန်ဂိုင်း)သည် တရုတ်ပြည်၏ ၆ ပုံ ၁ ပုံ ဖြစ်လာခဲ့၍၊ ထိုဒေသတွင် နေသော တဘက်တို့ကို တရုတ်တို့က ယီဂွာ ဟု ခေါ်ပေသည်။ ယီဂွာလူမျိုး၏ ၉၀ ရာနှုန်းမှာ မူဆလင်များဖြစ်သည်။ သို့သော် တရုတ်ပြည်မ၏ ဖိနှိပ်ချုပ်ချယ်မှုအောက်တွင် အကြီးအကျယ်ခံစားနေရသော လူမျိုးတစ်မျိုးဖြစ်သည်။

ရုရှမှ ခွဲထွတ်လွတ်လပ်လာသော မူဆလင်နိုင်ငံများမှာ ယီဂွာ လူမျိုးနှင့် မျိုးနွယ်တူ လူမျိုးစုများဖြစ်၍ ထိုဒေသအားလုံးစုပေါင်း ထားသော ဧရိယာမှာ လက်ရှိ တရုတ်နိုင်ငံနှင့် အတူတူမျှဖြစ်ခြင်းကြောင့် တရုတ်နှင့် ရုရှား နှစ်နိုင်ငံလုံးသည် အာရှအလယ်ပိုင်းမှ မူဆလင် အင်အားကို စိုးရိမ်လျှက် ရှိနေပေသည်။

တရုတ်ပြည်တွင် ကွန်မြူနစ် အစိုးရတက်လာပြီးနောက်ပိုင်း (၁၉၄၉) တွင် အစွလာမ်သာသနာ ဝတ်ပြုကျောင်းဆောင် (ဗလီ) ပေါင်း ၂၉၀၀၀ ကို သိမ်းပိုက် ဖျက်ဆီးပစ်၍၊ အချို့ကို ဝက်မွေးရုံများ ပြုလုပ်ပစ်ခဲ့ပေသည်။ ထို့အပြင် မူဆလင်လူများစု နေသည့် ဇင်ဂျင်း၊ ယူနန်၊ နီဇီယွာ ကဲ့သို့သော ဒေသများတွင် အစွလာမ် မဟုတ်သည့် တရုတ် လူမျိုးများကို စီမံချက် တကျ

ရွှေပြောင်းနေထိုင်မှုကို အစိုးရက ပြုလုပ်နေပေသည်။ ထို့ကြောင့် ယခင်က ဇင်ဂျင်းပြည်နယ်တွင် ယီဂွာ လူမျိုး ၉၀ ရာနှုန်း ရှိရာမှ ယခုအခါ ၅၀ ရာနှုန်းသို့ လျော့ကျသွားပေသည်။

ထို့နောက် တရုတ် ကွန်မြူနစ်ဝါဒ အတွင်းသို့ အစွဲလွယ် သာသနာဝင်များကို အတင်းသွပ်သွင်း၍ မူဆလင်ရှေ့ဆောင်ဆရာ တော်များကိုလည်း သောကြာနေ့ ဘုရားဝတ်ပြုပွဲ တရားဟောတိုင်းတွင် ကွန်မြူနစ်ဝါဒ ကောင်းကြောင်းကို ဇောင်းပေး ဟော ပြောခိုင်းပေသည်။

ထို့အပြင် မူဆလင်လူငယ်များကို အစိုးရစီမံချက်ဖြင့် ပြန်ပေးဆွဲသွားခြင်းများ များစွာရှိ၍ ထိုပြန်ပေးဆွဲခံရသော လူငယ်များကို နောက်ပိုင်းတွင် ပြန်လည် တွေ့ရသည်ဟူ၍ မရှိတော့ပေ။ မူဆလင်နည်းသော ဒေသများမှ အစွဲလွယ် သာသနာဝင်များသည် မူဆလင်ဟူ၍ မခံယူရဲဘဲ ဘာသာမဲ့ဟူသော ခေါင်းစဉ်အောက်၌ ဝင်ရောက်ခိုလှုံရသော လူဦးရေက ပိုမိုများပြားလှပေသည်။ ထို့ကြောင့် တရုတ်အစိုးရက သူ့နိုင်ငံတွင် မူဆလင် သန်း ၂၀ ခန့်သာ ရှိသည်ဟု ထုတ်ဖော်ပြောကြားလေ့ ရှိပေသည်။

သို့သော် ၁၉၉၀ ခုနှစ် ဆိုဗီယက်ယူနီယံ ပြိုကွဲပြီးနောက်ပိုင်းတွင် တရုတ်အစိုးရသည်လည်း တရုတ်နိုင်ငံတွင်းရှိ အလုံး အရင်းနှင့် ရှိနေသော မူဆလင်များ အနေဖြင့် ဖိနှိပ်မှုလွန်ကဲလျှင် အုံကြွပေါက်ကွဲမှု ဖြစ်လာနိုင်သည်ဟု စဉ်းစားလာဟန်ရှိပြီး လှေကန်နှစ်ဘက်နင်း ပေါ်လစီကို ချမှတ်ကာ အမည်ခံ မူဆလင် ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့် နယ်များကို ပြန်လည်ပေးအပ်လာခဲ့သည်။

ထို့ကြောင့် ဇင်ဂျင်း၊ ယူနန်ကဲ့သို့ ပြည်နယ်ကြီးများတွင် မူဆလင် အသံလွှင့်ဌာနများ၊ ရုပ်မြင်သံကြား ဌာနများ ပေါ်ပေါက်လာ ခဲ့သည်။ သို့သော် တရုတ်အစိုးရ၏ ပေါ်လစီအောက်၌သာ သတင်းများကို ထုတ်လွှင့်ခွင့် ရှိပေသည်။ တရုတ်ပြည်တွင် မူဆလင် လူဦးရေကို အတိအကျ တရားဝင် ထုတ်ပြန်ခွင့် မရှိချေ။ သို့သော် တရုတ်မူဆလင် အဖွဲ့အစည်းကြီးများ၏ လျှို့ဝှက် ကောက်ခံ မှု စာရင်းအရ အနည်းဆုံး တရုတ်မူဆလင် သန်း ၃၀၀ ကျော်ရှိသည်ဟု ကမ္ဘာ့လူ့အခွင့်အရေး အဖွဲ့အစည်းများမှ တဆင့် ထုတ်ပြန်ခြင်းများ ရှိပေသည်။

သို့သော် ၁၉၉၆ ခုနှစ်တွင် တရုတ်အစိုးရသည် ဇင်ဂျင်းပြည်နယ်တွင်း၌ နျူကလီးယား စမ်းသပ်မှုပေါင်း ၄၄ ကြိမ်စမ်းသပ်ခဲ့ခြင်း မျိုးဖြစ်သည့် ထိုဒေသသားများ ကျမ္ဘာ့ရေးနှင့် မျိုးဆက်ထိခိုက်မှု ဖြစ်စေမည့် ရေဒီယို သတ္တိကြွ လေထုညစ်ညမ်းမှုမျိုး ဖြစ်စေရန် စနစ်တကျဖြင့် နှိပ်ကွပ်ခြင်း၊ အစိုးရပေါ်လစီအား ဝေဖန်မိသူများကို အကြမ်းဖက်ဖျက်ဆီးမှု ဖြစ်စေသည့် သုတ်သင်ခြင်း (အမေရိကန် အစိုးရက ၎င်းတို့အား အကြမ်းဖက်ဟု သတ်မှတ်သည်ကို လက်မခံပေ) စသည့် နည်းမျိုးစုံဖြင့် နှိပ်ကွပ်မှုမျိုး ရှိနေသေးပေ သည်။

ယခုအခါ တရုတ်ပြည်တွင် တရားဝင် ဗလီကြီး ၃၅၀၀၀ ကျော်နှင့် အခြားသော ဘာသာရေးစာသင်ကျောင်း ၄၀၀၀၀ ကျော် ရှိသည်ဟု တရုတ်အစိုးရမှ ထုတ်ပြန်ထားပေသည်။ အမှန်တကယ် စာရင်းတွင် ခရစ်ယာန် ဘုရားကျောင်းများနှင့် အစွဲလွယ် ဝတ်ပြုကျောင်းဆောင်များသည် တရုတ်အစိုးရ ထုတ်ပြန်သည်ထက် အဆပေါင်းများစွာ ပို၍ ရှိနေသည်ဟု လူ့အခွင့်အရေး အဖွဲ့များက ဆိုသည်။

အရှေ့တောင်အာရှ

အစွဲလွယ် သာသနာသည် အိန္ဒိယပြည် ဂူဂျရတ်ဒေသ ကုန်သည်များမှ တဆင့် အရှေ့တောင်အာရှ ကျွန်းများသို့ အေဒီ ၁၃ ရာစု အကုန်ပိုင်းမှ စတင်၍ ရောက်ရှိခဲ့ပေသည်။ များကြာမှီပင် များစွာသော ဆူဖီ (ဝိပဿနာ) ကျင့်ဆောင်မှုအဖွဲ့များက အာရ်ဗီ၊ ဖာရစ်ဘာသာတို့ဖြင့် ရေးသားထားသော တော်ဝင် ဝိပဿနာကျင့်ဆောင်မှု “ဆူဖီဇင်”များကို မလေး ဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့ကြပေသည်။ ထိုမှ မူရင်း အစွဲလွယ်စာပေသည် မလေးတွင် ဒွန်တွဲဖြစ်တည်လာ၍ ၎င်းသည် မလေး သာသနာစကားကို အစွဲလွယ် ဘာသာစကားအဖြစ် ဖြစ်ပေါ်ရန် ဦးတည်ခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၁၂၉၂ ခုနှစ် မာကိုပိုလိုသည် ဆုမတ်တျာကျွန်းသို့ ရောက်ရှိသော ကာလတွင် ဒေသခံ အများစုသည် အစွဲလွယ်သာသနာသို့ ကူးပြောင်းနေကြောင်း တွေ့ရပေသည်။ မလေး ကျွန်းဆွယ်၏ ဆရီဝီဂျာယံ မင်းသားတစ်ပါးဖြစ်သော ပရမ်မစ်ဝါရာသည် မလတ္တာ မူဆလင် ဘုရင့်မင်းဆက်ကို ထူထောင်

ခဲ့ပေသည်။ ကုန်သွယ် စီးပွားလမ်းကြောင်းမှ တလျှောက် အစွလာမ် သာသနာသည် အင်ဒိုနီးရှားရှိ ဘော်နီယိုနှင့် ဂျာဗားကျွန်းများ၊ ထိုင်းနိုင်ငံတောင်ပိုင်း၊ မြန်မာနိုင်ငံတောင်ပိုင်းနှင့် ပင်လယ်ကမ်းရိုးတန်း ဒေသများဖြစ်သည့် ရခိုင်၊ မုတ္တမ၊ သံလျင် ပန်ဝန်းကျင်များ၊ ကမ်ဘောဒီးယားတောင်ပိုင်းနှင့် ဗီယက်နမ် တောင်ပိုင်းဒေသများသို့ ပြန့်နှံ့သွားခဲ့၍ အေဒီ ၁၅ ရာစုတွင် ဖိလစ်ပိုင်သို့ စတင်မိတ်ဆက်ခဲ့ပေသည်။

အစွလာမ် သာသနာ ပြန့်နှံ့မှုကြောင့် အဓိက မူဆလင် နိုင်ငံရေး အင်အားစု ထွန်းပေါ်လာခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတို့အနက် မြောက်ပိုင်း ဆုမတ်တျာကျွန်းကို အခြေပြုသော အာချေး (အကျ) အင်အားစုသည် အရေးအပါဆုံးဖြစ်၍၊ ၎င်းသည် အိန္ဒိယနှင့် အရှေ့တောင်အာရှ အကြားရှိ ဒေသအများစုကို ချုပ်ကိုင်ထားခဲ့ပေသည်။ ထိုမှ မူဆလင်မင်းဆက်သည် ဆူဖီ (ဝိပဿနာ) လင်္ကာများကို ခုံမင်လိုက်စားကြပေသည်။ ဒုတိယ အင်အားအရှိဆုံး မူဆလင်မင်းဆက်မှာ မလက္ကာနှင့် မလေးကျွန်းဆွယ်မှ မင်းဆက်ဖြစ်၍၊ ဂျာဗားကျွန်းမှ ပေါ်ပေါက်လာသော ဒီမတ် မူဆလင်မင်းဆက်မှ တတိယ အင်အားစု ဖြစ်ပေသည်။ ၎င်းသည် ဒေသတွင်း မဂျာပါဟက် ဘုရင့်နိုင်ငံကို အေဒီ ၁၆ ရာစုတွင် နှိမ်နှင်းအောင်မြင်ခဲ့ပေသည်။ ထိုမင်းဆက်သည် သူ၏ အချုပ်အခြာ အာဏာပိုင်နယ်များကို တိုးချဲ့ရန် ကြိုးပမ်းခဲ့သော်လည်း သူ၏ အုပ်ချုပ်မှုမှာ မကျယ်ဝန်းခဲ့ချေ။

ပေါ်တူဂီရေတပ်မှာ ဗိုလ်ချုပ် အက်ဖန်ဆို ဒီ အလ်ဘူကာကတ်က ၁၅၁၁ တွင် မလက္ကာ ဒေသကို သိမ်းပိုက်ခဲ့သည်။ အာချေး (အကျ)နှင့် ဘရူနိုင်းတို့သည် မလက္ကာကို လျှော့ချလျက် အရှေ့တောင်အာရှ၏ အစွလာမ်ဗဟိုချက်မများအဖြစ် ဆက်လက် ရပ်တည်ခဲ့ရာမှ ဘရူနိုင်း မူဆလင်မင်းဆက်မှ ယနေ့ခေတ်အထိ ကျန်ရှိနေခဲ့ပေသည်။